

**NEMES KIRÁLYI CSIZMADIA CZÉH
SZEPSI MEZŐVÁROSÁBAN**
– Különös tekintettel 19. századi vagyoni helyzetére,
kapcsolatrendszerére és adakozókészségére –

RÉMIÁS TIBOR

A történetében és értékeiben is nevezetes, nagy múltú *Szepsi* (ma Moldava nad Bodvou) mezőváros hallatán egyszerre több – fontossági sorrendjét nehezen megállapítható – dologra is asszociálhatunk. A *Bódva-völgy felejthetetlen, szerves részét alkotó tájegységére*, amely a Cserehát északi részén húzódik, félúton a Rozsnyóról Kassára vezető országúton. Nemzetiségi hovatartozását tekintve évszázadokon át *Abaúj vármegyei magyar mezővárosra*, amelyben Trianont követően, mára már a lakosságnak csak a fele vallja magát magyarnak. A *vallási toleranciában* mindig is élen járó településre, ahol a nagyszámú katolikus és református jól megfér az elenyésző számú evangélikus, valamint ortodox és izraelita vallású lakossággal.¹ Az egykori Felvidék *egyik legrégebb katolikus templomára*, amit személyesen, de képeslapokról is ámulattal szemlélünk. *Messze földön híres mesterembereire* (hajdan királyi kerékgyártóira, majd főleg csizmadiáira, nemkülönben a tímárookra, szabókra, kovácsokra, mézeskalácsosokra, kalaposokra, ...) és régi heti, országos vásáraitra. A mezőváros több *neves szülöttére*, úgymint a történetíró *Szepsi Laczkó Mátéra* (16. század eleje), az útleíró *Szepsi Csombor Mártonra* (16. század vége), az egyházi író *Szepsi Korotz Györgyre* (17. század eleje), a filozófus és fordító *Szepsi Macer Györgyre* (17. század eleje), vagy az író református lelkész *Szepsi Vendégi Györgyre* és még sorolhatnánk.

Tanulmányunk nem monografikus igényű, így a fenti asszociációs sorokból pusztán egyet kívánunk kiemelni, a „messze földön híres mesteremberek”-et, de azon belül is *a csizmadiákat*. A szepsi csizmadia céh egy meghatározott 19. századi irategyüttesének feldolgozására vállalkoztunk.² A forrásgyűjtemény érdekessége, hogy az – ugyanúgy, ahogy talán évszázadokon át – saját céhládájában maradt ránk, és a mai napig is úgy őrzik.

Miről is van szó? 1989-ben a kassai Technikai Múzeum tájházat alapított Szepsiben. Az egykoron Zsolner András szepsi kovácsmester műhelyében és lakóhelyiségeiben közel 10 éve helytörténeti, céhes és kézműipari kiállítások várják az idelátogatókat vagy a Jászó (Jasov) felé utazó betérőket. A mecenzéfi kapák, a kovács, a szabó, a

¹ *Fényes Elek* korában a mezőváros vallási képe így festett: „1.082 kath., 67 evang., 1.232 ref., 6 n. e. óhitű, 22 zsidó lak.,” *Fényes E.* 1851. IV. köt. 124.

² 1992 és 1994 között a Bódva-völgy történeti-néprajzi kutatását végeztük, 27 más-más szakterületű kutatótársammal egyetemben. Ez a tanulmány az OTKA F 4614. számon nyilvántartott kutatási program keretében készült. A további kutatási eredmények „Tanulmányok a Bódva-völgye múltjából” című tanulmánykötetben 1999 tavaszán láttak napvilágot.

kalapos, a mézeskalácsos³, a gyertyaöntő helyi mesterek egykori szerszámai és készítményei mellett szerény, de jelentős tárgyi és irategyüttest képez a *szepsi csizmadiacéh* anyaga. Nem meglepő, de nem is szokványos, hogy eredeti, múlt századi levéltári forrásokat múzeumok, sőt kiállítóhelyek őriznek. A mi esetünkben a *Szepsi Tájház* a most ismertetésre és feldolgozásra kerülő céhes dokumentumegyüttes birtokosa, és aki a kutatást lehetővé tette, az *Remák Béla*⁴, a tájház megbízott vezetője.

Ahogy a dolgozat alcíme is sugallja, a kb. 0,7 fm-nyi dokumentumegyüttes ismertetése és értékelése három szempont alapján történik. A céh *vagyoni helyzetét* a megőrzött inventáriumok (vagyonleltárok), a bevételi-kiadási jegyzőkönyvek és a kiállított ill. a mai napig magántulajdonban lévő helyi csizmadia céhtárgyak alapján mutatjuk be. Ugyanitt szólunk a csizmadiaségédek, majd „szabadulók” létszámáról és *felekezeti hovatartozásáról*. Mindkét utóbbi esetben szemléltető táblázatok segítenek a könnyebb megértésben és a jobb tájékozódásban, az 1843 és 1885. évek ill. az 1856 és 1885. évek közötti időszakokban.

A céhek *kapcsolatrendszerének* taglalásához a jegyzőkönyvekbe bejegyzett céhségédek *születési helyének* szisztematikus feldolgozását tartottuk indokoltnak. Végezetül – ami talán a dolgozat egyik legérdekesebb, kevés kutató által megcélzott kutatási területe – a szepsi csizmadiacéh, majd 1878-tól ipartársulat 1839 és 1899. évek közötti „*könyradományait*” vagy „*segedelmeit*” veszi számba és értékeli. Az előzőekhez hasonlóan a fenti két feldolgozási szempont táblázatokban is nyomon követhető.

A források tudományos feldolgozására számos lehetőség és koncepció adódik. Részünkről a kézbe vett – és örömmel kutatott – irategyüttes ismertetésére és értékelésére a fenti három szempont vált kézenfekvővé. Bízunk benne, hogy ugyanezen csizmadiacéh más vonatkozású kutatási eredményei, esetleg komplex feldolgozása – az itt érintett kaszai ill. abaúji megyei levéltári anyagokkal összevetve – rövidesen napvilágot lát.

A céh vagyoni helyzetéről

A szepsi forrásanyag lehetővé teszi, hogy a céh vagyoni helyzetéről képet kapjunk, amennyiben nyomon követjük a fennmaradt *inventáriumok*⁵ tartalmát. Legkorábbi, ugyanakkor elég szűkszavú és felületes vagyonleltár *1839. év végéről* őrződött meg⁶, amely a jelesebb vásárok áruló helyeiről szóló levelek mellett beszámol a céh 1731-es privilégiumának meglétéről, és a csizmadiák még ettől is korábbi ezüstözött céhbehívó táblájáról, ami 1659-ben készült. A szerény vagyonkát az alábbiak szerint taglalja a névtelen összeíró:

1. 1 db *ezüstös tábla*, 1659-ben készült.
2. Egy párba készült *Privilegiuma*, készült 1731. Ápr. 2.
3. A *göntzi vásárban* tartandó árulásokról (minden esztendőn, úgy mint Karácsonyi, Húsvéti, Pünkösdi árulásokról) szóló levél. – 1826.
4. A *tokaji vásárban* található áruló helyekről szóló levél – 1829.
5. Az *eperjesi* áruló helyről – 1837.
6. A *szikszai* áruló helyről – 1839.

3 A Szepsi Tájház gazdag tárgyi és iratanyagának bemutatása eddig nem történt meg. Mindössze a mézeskalácsos mesterek egy bizonyos használati eszközei ismertetésére vállalkozott *Bodnár Mónika*, aki a Szepsi Tájházban kiállított *offer öntőformák* jellegzetességeire hívja fel a figyelmet. *Bodnár M.*, 1992. 194–198.

4 *Remák B.*, 1993. 97–98.

5 A kutatás idején a szepsi céhes forrásanyag egyikén sem szerepelt *jelzet*, avagy *leltári szám*, így a továbbiakban hivatkozni minden esetben a dokumentum címének és dátumának feltüntetésével fogunk.

6 A Ns. Királyi csizmadia Czéh Ládájában találtatott hasznosabb leveleknek *Inventárium*a. – 1839. dec. 30.

7. A *gálszétsi* áruló helyről – 1818.
8. A *Jászó Bánya* Várossában áruló helyről – 1778.
9. A *tornai* áruló helyről – 1841. ”

A hivatalos irat itt megszakadt, ideig tart a kézirat. Sokat sejtetően ráadásul a fenti 9. feljegyzéseit egy határozott tollvonással át is húzták, mert a szépsi csizmadiák céhes ládájában közvetlenül mellé tették – és így is őrződött meg a mai napig – a már részlete-sebb és körültekintőbb *1855. januárjában elkészített vagyonleltárt*.⁷

Ekkorra a céh beceses iratait rendezték, „skatujázták”. A dokumentumokat és tárgyakat 29 tételben jegyezték fel, amihez 1861-ben 7 pontos kiegészítést⁸ tettek, majd plusz 1 pontot odabiggyesztettek a céh ipartársulattá szerveződése idejéből. Így a céh va-gyonát illetően a fenti kiegészítésekkel megírt lista valóban teljesnek mondható, amiből a helyi csizmadiák 19. század közepi féltett, céhládában őrzött kincsei jól számba vehetők.

„1^{so} Szám alatt van egy régi Jegyző könyv mely készült December 25^{en} 1782^{dik} esztendőben foglalattát tartja 1838^{dikig}.”

2^{dik} Szám alatt van egy Jegyző könyv az szegődtetési, és szabadulási nevezet alatt, mely készült 1806 December 16^{an} foglalattát tartja 1844^{ikig}.”

3^{dik} Szám alatt van ismét egy Jegyző könyv, mely szöll minden Törvényes bé iktatásokról az jeleni időki is szól, mely készült 1837^{dik} évben.

4^{dik} Szám alatt van 2 Protocolum szól az szegődtetési, és szabadulási, mesterek s tanúlok, neveik bé iktatásokról, s készült 1844. évben Február 4^{en}.”

5^{dik} Szám alatt van 14 vásári helyről szöllő Jegyzékek.

6^{dik} Szám alatt van Ágoston János 2 kötelezvénye.

7^{dik} Szám alatt van az 1653^{dik} év September 11^{en} készült Privilegium.

8^{dik} Szám alatt 2 ótska Protocolum.

9^{dik} Szám alatt az 1827^{dik} évben készült Protocolum.

10^{dik} Szám alatt az Ns. Vármegyétől ki adott Deakúl írt rendelet 2 példányban, mely készült 1805^{dik} év 26^{dik} Júliusban.

11^{dik} Szám alatt egy másolat, mely készült 1848^{dik} év Július 19^{en}.”

12^{dik} Szám alatt az Ifjúság résziről szöllő ártikulus, mely készült 1776^{dik} Június 22^{en}.”

13^{dik} Szám alatt van egy arany betűvel készült Privilegium 6 darabokba szinte a fel jegyzett skatujába.

14^{dik} Szám alatt az Ns. Czéh részire, az Ns. Vármegye által ki adott Statutum.

15^{dik} Szám alatt az Szépsi Római Catolikus hiten lévő mesterek fojamodások foglalattát tartja, az 6^{dik} évbeni Czéh mester választásra, mely készült Kassán az Ns. Vármegye gyűlés alkalmakkor Sz. Ivány hava 9 napján 1823^{dik} évben.

16^{dik} Szám alatt most legközelebbi Szikszai, Gálszétsi vásár helyről, mely az 17^{dik} szám alatti lévő skatujába megtalálhatik.

17^{dik} Szám alatti skatujába 17 darab levelek.

18^{dik} Szám alatti fojamodások egy tsumóba kötve.

19^{dik} Szám alatt az Cs. K. Felsőségétől ki adott ideiglenes utasítás, mely készült az 1851^{dik} évben.

20^{dik} Szám alatt 2 Bádóg kanna és egy bádóg pohár.

21^{dik} Szám alatt egy ezüstös Tábla, mely készült 1659^{dik} évben.

22^{dik} Szám alatt 2 kultsal nyíló Ns. Czéh ládája.

23^{dik} Szám alatt 2 petsét nyomó, a kisebb 1831, az nagyobb 1826^{dik} évben készült.

24^{dik} Szám alatt az tanuló inasok hibás tettekért lévő korbáts.

25^{dik} Szám alatt egy fából készült tábla.

26^{dik} Szám alatt egy reperált vízi puská, mostani időbe kéznél van, mint Czéh Jegyzője Molnár Sámuel házánál.

27^{dik} Szám alatt egy vas karó, mellyről minden jeleni Czéh mester felelős.

28^{dik} Szám alatt egy papíros nyíró olló.

29^{dik} Szám alatt egy kalamáris porzóval.

7 1855^{dik} esztendő Január hó 24^{én} készült a Ns. Királyi Csizmadia Czéh Ládájába találtatott hasznos Leveleknek Inventárium.

8 Az túl lapon érintett Inventárium szám szerinti rendi következnek miután többek találtattak olytán irományok, mellyeket ismét Inventárium szerint soroztatnak... – 1861.

*30^{dk} A vízi puskához készült veder, mely szintén Molnár Sámuel házában van.

*31^{dk} Szám 13 szám alatti skatujába találhatók az Adorjány József elleni per, ami az Seprenvisarik (?) táblán is le fojt, ami fojt 1858.

*32^{dk} Szám alatt lévő bizonyos levél, mely tárgyalódott a Frid Leopold izraelita az Varga Czéhbe való summa bé fizetése iránt, melyet az örök emlékiül bé írjuk jövőre nézve, hogy jelen Czéhünk meg nyervén az fent írt más Czéhez és Czéhünk mint Törvényesen meg nyervén Czéhünkbe kellett a Varga Czéhnek az summát bé fizetni.

*33^{dk} Szám alatt Jeremiás Károly Vajsz Bertalan izraelita között 2 darabban lévő irományai, mely az akkori Ttes. Fő Szolga Bíró Szent Imrei Bertalan Úr részéről végre hajtás eránt ment véghez.

*34^{dk} Szám alatt Rima Szombathi Czéhbeli mester Varga Mihály 2 darabba lévő levele az egyik bizonytalan.

*35^{dk} Szám alatt találhatók Berkovits Jakab kötelezvénye, mely tárgyalja, hogy az Czéhünk társaságába fél summát bé fizette a feléről szól, melyet is a tűzött időre nem teljesít ...

*36^{dk} Szám alatt találhatók a Ns. Czéh Statutumja, mely magában foglal minden rend szabályokat.

*37 Szám alatt találhatók az Társulatnak 333 számú Pénztáru egy betéti kis könyvecskéje 50 forint betétellel.

Az fentebb írt év, inventárium szerinti összeve irata alkalmával jelen voltak az alább írtak: fő czéh mester, Hágem János, 2^{dk} Cz. Mester id. Draskóczi József, 3^{dk} Cz. Mester Lipták János, Assesszor Dienes István, szintén Lipták János, Perceptor Virág József, szintén Koletár József, Barta Dániel, ifjú Halmi József, Szilágyi János, Lakatos József, Szoatak Pál, ifjú Mester Pergelly János.

Fel Jegyztetett az akkori Ns. Czéh hites jegyzője Molnár Sámuel által. msk.”

Időzzünk egy kicsit, és ismerkedjünk meg jobban a csizmadiacéh szervezetének működéséhez, mindennapjaiban elengedhetetlenül fontos tárgyakkal és dokumentumokkal. A céh 19. századi történetének kutatása során minimum 3 *ládáról* szereztünk tudomást. Az egyik az ún. *két kulccsal nyíló céhláda*, aminek meglétét az 1855. évi inventárium bizonyít. Ennek a céhládának a készítési dátumát, külső megjelenési formáját, készítőjét, sőt hol- vagy meglétét sem ismerjük. Csak az bizonyos, hogy valamilyen oknál fogva (lehet, hogy öregségéből adódóan, szétesett, szétszáradt, így javíthatatlanná vált, vagy más célra kezdték használni, stb.).

1862-től már új ládában őrzik a céh féltett kincseit. Ez egy politúros láda,⁹ melynek *fedőlapján* ez olvasható: „Szabad Abaúj m. Szepesi csizmadia czéh ládája. Nemes [Rozsnyay István] Úr Fő Chéh mestersége alatt készült. 1862.” A Szepesi Tájházban ma is megtekinthető csizmadia céhláda *fedőlapjának belső oldalára* piros festékekkel pedig a következőket jegyezték fel:

„Ezüst Táblával körjárom urak: Gáll Dániel, Bártko (?) János, ifiu Mészáros Dániel. 1862^{dk} Évben.

Fő Czéh Ms.:	Rozsnyay István
Al ~ ~ :	Leszlák István
3. ~ ~ :	Havas András
Czéh Gazdája:	Molnár László
~ ~ :	Tomkó János
~ Jegyzője:	Draskóczi Károly
Atya Ms.:	Gazsy György
Bejáró:	Pásztor András, Zsomba József
Műlátó(?):	Péter József, Szanyi Mihály

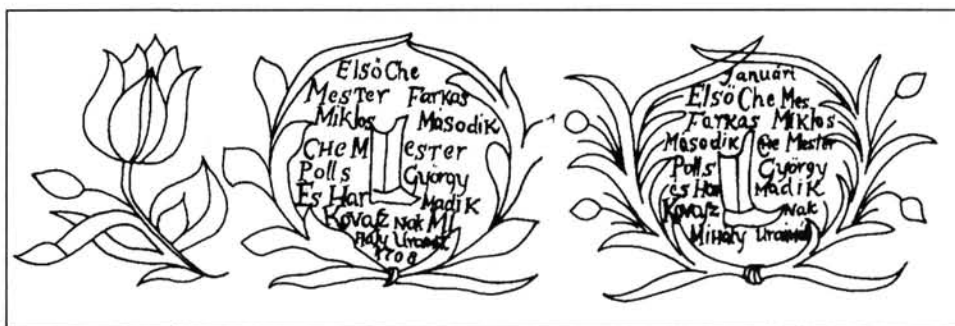
1862-ben a céh ládáját *Hersko György* helyi asztalosmester készítette 16 forintért. Rajta a lakatosmunkákat *Rácz Sámuel* ugyancsak helyi lakatosmester végezte el 4 forintért.

⁹ *Remák Béla*, a tájház egyik létrehozójának visszaemlékezése szerint az 1862-ben készült csizmadia céhládát sokáig *Havas János* őrizte Szepsiben, majd halála után házáat, és vele a céhládát is *Heimrich Sándor* örökölte, aki végül a féltett műtárgyat az alakuló Szepesi Tájháznak ajándékozta. Lásd még: *Remák B.* 1991. 1.

A harmadik – ugyancsak a Szepsi Tájházban kiállított – ládát 1881-ben a már *ipartársulattá* szerveződött csizmadiák készítették.¹⁰ Rajta megörökítve ez olvasható:

„Hágem János főelnök
Gergely János alelnök
Ekert Jakab pénztárnok
Bartko József jegyző
Jánosi József készítette : 1881-ben”

Végül is a három hányattatott sorsú csizmadia ipartársulati láda közül kettő megörözdött, és kiállításon szerepel. Fellelhetők ugyan, de a nagyközönség nem láthatja, a magántulajdonba került¹¹ 1708-as datálású csodaszép ónkannákat. A kannákat az 1839-es hiányos vagyonleltárba még nem vették fel, az 1855-ös inventáriumban „2 bádóg kanna”-ként szerepel, majd – a későbbiekben látni fogjuk a csizmadia társulat leltáraiban – 1878-ban is és 1886-ban „2 db czin kanna” a megnevezésük. Mindkét ónkanna eltérő virágmotívumokkal díszített, középen csizma rajzzal, a csizmadiák szimbóluma közül pedig kis módosítással közel azonos véset olvasható: „A(nno) 1708. Januari Di 20. Első Ché Mes. Farkas Miklós Második Che Mester Polls György és Harmadik Kovács Mihály uraimék.”

Az 1708. évi ón céhkannák motívumai (Rajz: Homola Krisztina)

Az esetek többségében a még nem említett, de leltárba vett csizmadiacéhes tárgy nagy sajnálatunkra hiányzik, vagy nincs tudomásunk hollétéről, úgymint az „1 bádóg pohár”-ról, az „ezüstös táblá”-ról, amely igazán korai készítésű volt, 1659-ből való, de ebbe a sorba tartoznak a céhes pecsétnyomók (a kisebb 1831-es, a nagyobb 1826-os datálású volt), és néhány apróság, amely a céh felbomlását követően, az átalakulási folyamatban elkallódott: a korbács, a fatábla, a vízi puska és az ahhoz készült „veder”, a „vaskaró”, amelynek funkciója kissé homályos előttünk, de fontosságát jelzi, hogy a mindenkori céhmester felelt meglétéért, egy papírvágó olló és a jegyző kalamárisa porzóval egyetemben.

Más a helyzet a szepsi csizmadiacéh, majd 1878-tól ipartársulat dokumentumaival. A 0,7 fm-nyi céhes forrásanyag rendezetlen ugyan, de a leltárakban szereplők java része mai napig fellelhető, kutatható, úgymint a vásári helyekről szóló jegyzékek, szerződések – ezek tartalmáról a későbbiekben részletesen szólunk –, követelmények, artikulusok,

¹⁰ Az 1881-es datálású ipartársulati ládát a Szepsiiben lakó *Ballók Ilona* bocsátotta a tájházban nyíló céhes kiállítás rendelkezésére.

¹¹ A 2 db szepsi csizmadiacéhes ónkanna *Hvzdos József* fogorvos (Szepsi, Partizán majd Kertalja u.) tulajdonát képezi.

vármegyei statútumok, „a vm-nek deákul írt rendelete (1805)” és mindezeknek egy-egy másolata. Sajnos, a céh 1731-es és 1653. évi privilégiumait a kiállításban céhládában összegyűjtött és tárolt források nem tartalmazzák. A protocollumok, avagy jegyzőkönyvek 1782-től két kötetben (I. köt.: 1782–1838 ; II. kötet: 1837–1885), a „szegődtetési és szabadulási jegyzőkönyvek” is két kötetben (I. kötet: 1806–1844 ; II. kötet 1844–1899) megmaradtak, és tanulmányunkban többszemontú vizsgálatukat közre is adjuk.

A teljesség kedvéért, az összehasonlítás végett lássuk a *Szepsi Csizmadia Társulat* vagyonát is 1878-ból¹², az átalakulás évéből, hogy mit is örökölt meg az elődszervezettől, a céhtől.

Becsérték	frt.	Xr
„1. Az új abaúj Szepsi takarékpénztárnál egy db betéti könyvecskében elhelyezett	100	–
2. A vált czéh gyűléseit hirdető ezüstös tábla	30	–
3. Egy politúros láda	16	–
4. Ezen lądában elhelyezett s a vált czéh gyűléseiről, névjegyzékéről s számadásairól vezetett könyvek	9	–
5. 10 db hosszú szék	10	–
6. 2 db czín kanna	4	–
Összesen :	169,-	

Szepsi, 1878. máj. 4.
Ideiglenes elnök: Rosnay István
~ : Havas András
Szabó Lajos, Gergely János

8 évvel később – ami, egyben kronológiailag is, az utolsó fennmaradt – újabb számadást készített szerény vagyonáról.¹³

- „1. Takarék pénztári könyvecske.
2. A temetkezési egylet takarékpénztári könyvecskéje.
3. Két db Veres kereszt *Sorsjegy*: 4214. sz., 4921 sz.
4. Az ezüstös céhtábla.
5. Két fiók irományokkal.
6. A fazekasoktól való irományok egy csomagban.
7. A régi céh *korbácsa*.
8. 2 db *czin kann*.
9. 1 kalamáris tintatartó.
10. 2 db pecsétnyomó.
11. 1 db láda.”

Érdekesége, hogy a társulat takarékbetétkönyve mellett a csizmadiák Temetkezési Egylete is bír bizonyos pénzalapokkal, sőt sorsjegyek vásárlását is megengedhetik maguknak. Továbbra is szerepelnek leltárunkban a megörökölt *céhes klenódi*umok: ezüstös céhtábla, a régi céhes fegyelmezőeszköz, a korbács vagy a 2 db czin kann, sőt őrzik az elődök dokumentációit is. De – ahogy a fentiekben szoltunk is róla – a társulatnak új, 1881-ben készített lądája lett, és természetesen, a szervezeti átalakulások következményeként új pecsétnyomókat is vésettettek. A Szepsi Tájházban csak a pecsétnyomatok fedezhetők fel. A nagyobbik közepén csizma, alatta 1878-as évszám, *körirata*: „Szepsi Csizmadia * Ipartársulat Pecsétje *”, a kisebbik pecsétnyomó kartusában felirat: „Közös Ipartársulat 1880”

¹² Leltár a volt Szepsi Csizmadia Czéh vagyonáról. – Szepsi 1878. május 4.

¹³ A Csizmadia Társulat leltára 1886. év január 10-én.

Szepsi csizmadiák vásáros helyei

A *vásáros helyek* vagy áruló helyek fontosságát a céh vagyoneleltárainak áttanulmányozása során is tapasztalhattuk, hisz az ilyen vonatkozású megállapodásokat vagy külön tételként egyenként feltüntették, mint pl. 1839-ben a gönczi, a tokaji, az eperjesi, a szikszói, a gálszécsi, a jászóbányai vagy a tornai áruló helyekről szóló leveleket, vagy együtt kezelve, külön „skatujázva” bármikor könnyen hozzáférhetővé tették, féltve őrizték, ahogy ezt érzékeltették pl. 1855-ben a „14 vásári helyről szólló jegyzékek” vagy a társulati leltárak bejegyzéseiből. Könnyű belátni, hogy bármelyik céhnek, így a szepsi csizmadiáknak is a napi megélhetéshez, az alapanyagok megvásárlásához és az amortizálódott munkaeszközök pótlásához elengedhetetlenül fontos, mondhatnók létfeltétel volt a vásárokon történő megjelenés, jó áruló helyek megszerzése és azokon minél aktívabb részvétel.

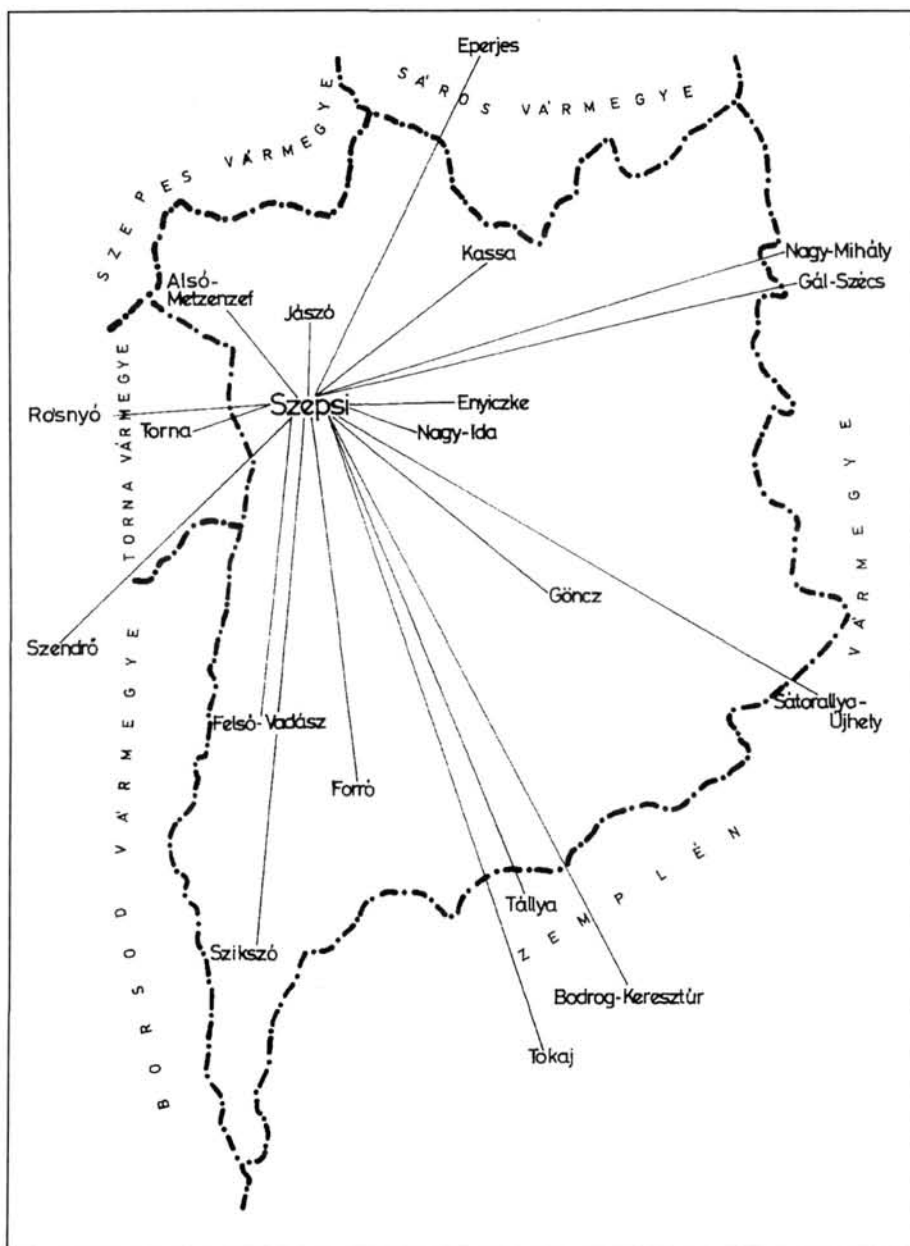
A szepsi csizmadiacéh 19. századi történetét nyomon követve, egyértelműen kirajzolódik a céh vezetésének *szisztematikus vásározási stratégiája*. Pénzt és időt soha sem sajnálva személyesen (követek útján) vagy levélben tudakolták meg elsősorban az Abaúj vm.-i, de ezzel párhuzamosan már a korai időszakoktól a szomszéd vármegyék (Torna, Borsod, Zemplén, Sáros, Szepes, sőt még Gömör) mezővárosainak vásártartási idejét, és ennek birtokában idejekorán lekötötték a legjobbnak vélt áruló helyeket.

Egy-egy jó vásáros hely megszerzésének sikerén felbuzdulva, a szepsi csizmadiacéh vezetése a 19. század folyamán a biztos és hosszú távra lekötött áruló helyek hálózatának kiépítésén fáradozott. Így jött létre már a 19. sz. közepére Abaúj vm.-ben az a kb. 10, de a szomszédos vm.-ékben is az a kb. 8-10 biztos áruló hely, ahol rendszeresen és biztos megtalálhatták a szepsi csizmadiák portékáit. Az áttanulmányozott forrásokból jól kirajzolódik a szepsi csizmadiák „kirajzási”, „kisugárzási” területe, amely – a későbbiekben mindezt részleteiben is látni fogjuk a segédek születési helyének elemzésekor – szinte megegyezik a szepsi csizmadiacéhnél tanulóéveiket töltő segédek elszármazási helyeivel. Mindezek tudatában lássuk, hogy melyek azok a Szepsi Tájházban őrzött forrásokból kimutatható *mezővárosok*, ahol a szepsi csizmadiák úgymond törzsvendégek voltak. *Abaúj vm.-ben*: Alsó Mecenzéf, Jászó, Kassa, Enyicke, Nagy-Ida, Gönc, Forró, Szikszó, Felső Vadász, no és persze Szepsi. *A szomszédos vármegyékben* : Torna (Torna vm.) Szendrő (Borsod vm.), Tállya, Tokaj, Bodrogkeresztúr, Sátoraljaújhely, Gál-Szécs, Nagy-Mihály (valamennyi Zemplén vm.), Eperjes (Sáros vm.) és Rozsnyó (Gömör vm.).

Végigkutatva a céh jegyzőkönyveinek 19. századi „Kiadás” részeit, fontos bejegyzésekre bukkantunk a tekintetben, hogy vásárok megtudásáért (elsősorban posta útján) milyen összegeket fizettek ki. Persze, itt bennünket nem az általában 0.20 frt.-nyi postaköltség összege érdekelt, hanem hogy hol és milyen napi vásárok keltették fel a szepsi csizmadiák érdeklődését. E vonatkozásban tallózzunk a *jegyzőkönyvi bejegyzések* között¹⁴: „*Gál Szécsi Szt. Mihályi, Gergelyi, Mária Magdolna, Zsófia vásár*”, „*Tállyai vásár hely kiigazítása*”, „*Keresztúri Bertalani vásár árendátorának*”, „*az Újhelyi Virági vásárhelyen*”, „*a forrai vásár áruló hely megtudásáért*”, „*enyitzkei Tamási, Eszteri, vásár áruló hely megtudásáért*”, „*a szikszai Kis asszonyi vásár hely megvétele*”, „*a Nagyidai Orbáni, fekete vasárnapi, Andrásai vásár megtudakolása*”, „*az eperjesi hely kiigazolásáért*”, „*Tokajban a Demeteri áruló hely miatt*”, „*a Gönczi Szt. Páli, oloiziusi, cseresnyési vásár*”, „*Karátsony előtti Drinai vásár*”, „*a szepsi vásárhely kikavitsolása*”, „*a vadászi vásárhely*”, „*Kassán az Erzsébeti, a májusi hely kiigazolásáért*”, „*Tornai vásárhely kiigazolásáért*”, „*a Szepsi Margiti, Mátyás, Húsvéti, Pünkösdi, Mindszenti, Karácsonyi vásár*”, „*a*

14 Követjük a szövegű bejegyzéseket a *helynevek* és a *személynevek* írásánál is.

Kassai Fábriani vásárok az fésűsök elhajtásáért az hajdúnak 0.25 frt.”, „a Rosnyói új vásár áruló helyünk jó léte miatt”, „Jászói luttzai vásár”, „Szendrői vásár kiigazítása”, ...¹⁵

A szepszi csizmadiák vásáros helyei (Rajz: Homola Krisztina)

15 Az egy településre vonatkozó más-más vásáros napok megnevezését tömbösítve, egymás után, egy helyen adjuk közre a könnyebb áttekinthetőség végett, amik természetesen a jegyzőkönyvekben szétszórta, bizonyos években hiányos bejegyzéssel fordulnak elő.

A fenti bejegyzésekből ragadjunk ki egy példát, amely egy áruló hely megvétele-
nek közel sem teljes kiadásait reprezentálja. Pl. lássuk, hogy „a szikszai Kis asszonyi vá-
sár hely megvétele” a jegyzőkönyv bejegyzései alapján mibe is került a szépsi csizmadia-
céhnek 1862-ben? „Az uradalom részére 2.00 frt. ; a szikszai céhnek az egyik sor kiiga-
zolásáért, a tállyaiaktól visszavételért és járó károkért, kő leásásért, stb. 7.30 frt.; a két
mesdő köért 2.00 frt.; 2 deputátes személynek 4.00 frt.; fuvar bér 3.00 frt.; postadíj 0.27
frt.” Ez az egy alkalom közel 20 frt. kiadást jelentett a céhnek, ami nem kevés összeg. De
így is megérte a busásabb haszon reményében, sőt nem riadtak vissza a tállyai riválisok-
kal való összeveszéstől sem.

A továbbiakban *betekintést adunk* azokba a vásáros helyekről tanúskodó levelek-
be, nyugtákba, megállapodásokba, amelyek megőrződtek és példaértékűek a szépsi csiz-
madiacéh következetes és hosszú távú árulóhely-kiépítési koncepciójában. Mindezt az
oda-vissza történő *egyezségek kötések kronológikus sorrendjében* tesszük.

1. *Göncz (1793)*¹⁶: „... A Szepsi Ns. Csizmadia Czehnek kérésére a Város Prátzán mindgyárt a Gönczi
Csizmadiának szomszédságában kimértek: hosszában egy részről is 15 ölet, más részről is 15 ölet, szélessé-
gében 6 ölet. Mellynek állandóságára és bizonyosságára készült ezen Testimoniális Levél. A gönczi földes ura-
ság tisztartója: Farkas Pál állította ki. Főbíró: Udvarnoki András, Hitesek: Dudás Pál, Potyárok Juhász János,
Székely András, Vásárbírák: Ns. Pankotai Ferenc, Pap András előtt.”

2. *Nagy-Mihály (1824)*¹⁷: „... a Szepsi Nemes Csizmadia Czeh 8 Rft.-ért megvette a Nagy Mihályi vá-
sár helyet, amely hosszában 12 öl. ...”

3. *Alsó Mecenzéf (1832)*¹⁸: „A' Privilegialt Sepszi Nemes országos vásárok najon meg szaporodnak,
és az Népnek nagy jólése vajon, vagy pedig najon szőkön vannak az Áruló helyek, kivált képen mi nekünk
hogy nem és tudjunk, a hova a' mi Kézi Munkankot vagy a' Tsismad arulni, azért igen szépen Tisztelyök az
egész Nemzetes Céhnek Tagjai, hogy tenének velyönk olyan jót, hogy most a' Vásár jön, és nekünk ában a'
helyben a hol most Arurlyunk egy kevés part fognanak, hogy minket egészen ki nem szorulnanak, az töbi
Mester Embereg a ki meszépröll vanak, vagy pedig olyanok, a ki pedig Cehben nintsenek, tudjak hogy
kijelmetegnek mikor a' mi Országos Vasara jönnek szint Alkalmatos Helyek vajon, és szomszédságnak
szeretel maratjung, azert ma Két mester embereg az Nemzetes Cehnek szine előtt köldjok, hogy a' Vasar előte
lehet rendelni eszte dolgot, eben azonban Kejes Favoriaban maradjung. Schmiedt Mihály, Balla Mathe Céh
mestereg.”

4. *Szikszó (1839)*¹⁹: „A Szepsi Ns. Csizmadia Czeh által meg kerestetvén, az iránt, miképen, Szikszó
városában tartandó ött országos vásárok alkalmatosságával, állandóan használható Helly nekünk rendeltessen.
– Mellybéli meg keresésnek következésében a Tállyai csizmadiák sorában, Harmincz – Nro. 30. öll utánok
következő szomszédok a' régi úzások szerint, az alsó oldalon ki mérettettek. Melly Helynek ezután állandóan
lehető megtartása végett ki adták ezen bizonyító, 's megnyugtató irományokat.”

5. *Gál-Szécs (1851)*²⁰: „Alól írottak ezennel bizonyítjuk, úgy mint Gálszéts városa birtokosainak, 's a
vásári jogot használó földes uraságnak ki küldötjei, régtől olta tapasztalván azt, hogy az országos vásárban
áruló csizmadia mester emberek sátoraiikkal igen rendetlenül állanak, és az által az egész vásár rendjét meg
szoritják, annál fogvást a vásári jó rendnek fentartása tekintetiből, mink alól írt birtokosok az alább meg jegy-
zet rendet hozván be a csizmadia mester emberek közt, melly ezennel köztök alapúl, 's sinor mértékül fog
szolgálni – nevezetesen azon csizm. mest. embereknek kijelöltünk, 85 azaz nyolcvanöt öl hosszúságú, 5 azaz
öt öl szélességű tért mindkét oldalról:

1^{or} A Kassai, és Eperjesi mesterek részökre 9 ölet két oldalt.

2^{or} Gálszétsi mesterek részökre 8 ölet két oldalt.

3^{or} S.A. Ujhelyi mesterek részökre 30 ölet két oldalt.

4^{or} Nagy Mihályi mesterek részökre 5 ölet két oldalt.

16 Testimoniális Levél. (A kiállításon, a Szepsi Tájházban szerepeltetett dokumentum.) – 1793. dec. 8.

17 A Nagy Mihályi Méltóságos uradalom tisztjei és az odaváló Nemes Csizmadia Czehnek Előljáróitól
a Szepsi Nemes Czeh részére meg vett vásár helyet presentáló personalis levél. – 1824. okt. 16.

18 Tanulmányos a levél a mecenzéfi mánta mesteremberek nyelvezete miatt is : Esedező levél a privile-
gizált Szepsi Mező Városba Ns. Királyi Tsismadia Céh Mesternek. – 1832. júl. 6.

19 Bizonyító, 's megnyugtató levél. – 1839. Szent András havának 17dik napja.

20 Az Gálszétsi áruló helyről szóló 2 db írás. (Csak 1 db létezik!) Kivonat Gálszéts Mz. v.
protocollumából. – 1851. máj. 13.

5^{or} Varanai
 6^{or} Hommonai
 7^{or} Szepsi
 8^{or} Pásztói
 9^{or} Gönczi

mesterek részökre 4 ölet két oldalt.
 mesterek részökre 4 ölet két oldalt.
 mesterek részökre 14 ölet két oldalt.
 mesterek részökre 5 ölet két oldalt.
 mesterek részökre 6 ölet két oldalt.
 Összesen: 85 öl

Koch József Gálszéts város főbírája.”

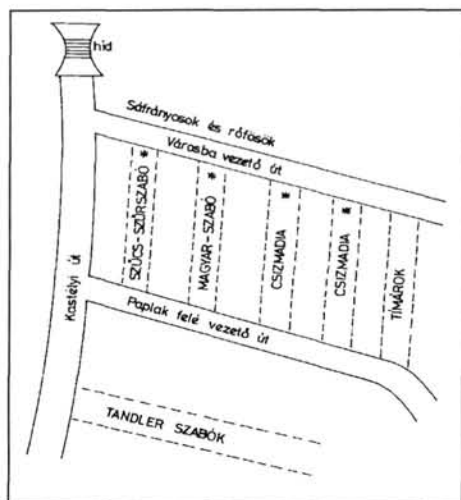
6. Tállya (1862)²¹: „Alól írottak Zemplén megyebeli szab. Tállyam. m. v.-nak *rendörkapitánya* (Rátz Gábor) és *tanácsnoka* (Kaposi József), Abaúj megyebeli Szepsi m. v. királyi nemes Csizmadia Czéh társulása, Rozsnyay István és Paszter András tagtársak mint kiküldöttjei ... *Tállya városa vásár terén* egy állandó árulhatási hely ... mutattassék ki, 's az mindenkorra ezen *nemes czéh társulatnak tartassék fel.* (Tállya város *fő bírja*: T. Szentlélek László úr által kiküldetve voltunk + Kromcsik János a helyi csizmadia czéh társulás részéről.) ... városunk vásár terének északra a' házak mentibe fekvő részén felülről a' *Kassai*, alulról pedig a *Gönczi* Ns. Csizmadia Czéhnek árulási helyeik közös lévő 's 10 azaz Tíz öl hoszaságra felmért tért fent nevezett Szepsi városa Ns. Cs. Czéh társulat – mint kérelmező árulási helyétül kimutattuk, 's azon helyet mindenkorai használatul által engedjük az általok mindkét végén letett *saját köveikkel* árulási helyeiknek elfogadván, abba ezennel megerősítettük.”

„Négy azaz 4 frt.-ért, melyek a Sepsí Kir. Czéh küldöjjei a *vásár tér* ki mutatása és ki jelöléséért a város *pénztárába befizettek*, e képpen bizonyítom. Tállyán, 1862. jún. 28. Szentlélek László városi főbíró.”

7. Szikszó (1867)²²: „1 frt-ot vettem fel a Szepsi Csizmadia Czéh előljáróságától, hogy azon egy a vásár tér felosztásánál szükségendő *méta jegyet* fából részükre ki áltand, és azt a kimért helyen le ásatja. Budai József.”

8. Gönc (1870)²³: „Vásári hely föl osztása során a Szepsi Csizmadia Czéhnek *árulló helye kimérve van husz öl kétt oldalon, utána következik a Jászai.* (A kimérésen minden illető czéhnek *kiküldöjjei*, avagy *előljárói* jelen beleegyezésükkel történt.)”

9. Felső Vadász (1871)²⁴: „A helyszínen *Felső Vadász m. v.-ban* megjelentek a szabad Szepsi m. v.-ban létező *szabadalmazott czéhnek tagjai és iparos mester urak* (nevezet szerint 4 fő, Szálka J., Pap K., Rosonyay I., Tóth L.)... az *alkalmas helyet a vásárok tartására* nézve *kiszemeltetett* és közös meg állapodás folytán meg állapított mint azt ezen ide lerajzolt ábra mutatja:

Megjegyezve e' helyütt hogy szab. Szepsi m. v. érdemes iparosainak, úgy is mint megyebéli és szomszéd város lakosainak úgy is mint kik *e tárgyban* Városháza előtt *először meg keresték*, az általok kiválasztott s' a *rajzban csillaggal (*) jelölt* helyen az elsőség meg adatott. Az uradalom részéről: Czöbel Antal tisztartó, a város részéről: Csornai János keze X v., főbíró: Simko József, hites: Szemerszki János, Stumph Antal plébános.”

21 Tállyai vásárról szóló árulási levél. – 1862. jún. 28. és Nyugtatvány. – 1862. jún. 28.

22 Nyugta 1 frt.-ról. – 1867. júl. 14.

23 „A Gönczi vásárról” szóló levél másolata. – 1870. márc. 27. (De rajta a gönci csizmadia céh pecsét-nyomata. *Ennek körirata*: „*1683* Gönczi Csizmadia Czéhnek Petsétje*”) A pecsét közepén csizma látható, fölötte kitért szárnyú angyallal.)

24 Felső Vadászi áruló helyről szóló Levél. (Nyilatkozat) – 1871. márc. 10.

A szepsi csizmadiák elöljárói és tevékenységük

A szepsi csizmadiacéh megőrzött irategyüttese lehetőséget ad számunkra, hogy a helyi céhszervezet majd ipartársulat *szervezeti felépítésével* is megismerkedjünk. Így például 1833. január 2-án a szepsi csizmadiacéh *generális gyűlésén*²⁵ határozatot hoztak, „törvényül tetetett” a *céh tisztviselőinek* „esztendőnként lévő sollarioma”²⁶ (bére) ezüzt pengő pénzben”: főcéhmester 5, két céhmesternek 3, két perceptornak (adószedőnek) 3, a céh jegyzőjének 1.30, a két műveket vizsgáló uraknak 2 és az atyamesternek 3. A céh elöljáróinak száma és posztja *1837-re véglegesült*: főcéhmester, 2. és 3. céhmester, 1. és 2. perceptor (egyben a céh gazdája), jegyző, atyamester, öreg benjáróságra választott, ifjú benjáróságra választott (1840-től az ifjúságot igazgató székre választott), valamint a művek megvizsgálására választott két személy (múlátó). Átvizsgálva a céh jegyzőkönyvi bejegyzéseit, megállapítható, hogy *1873-ig* folyamatos és állandó a céh vezetési struktúrája. A *váltás, az ipartársulattá alakulás* a szepsi csizmadiák esetében formailag 3, ténylegesen azonban 5 évre tehető. Ezalatt az időszak alatt még a jegyzőkönyvi bejegyzések is elmaradoztak. *1876-tól* már az ipartársulat vezetősége így állt föl: főelnök, alelnök, 2 fő pénztárnok, alsómester, 2 fő bejáró, 2 fő vásárrendező és a társulat jegyzője. *Bizottmányi tagok*: a megalakuláskor 12 fő volt, egy 1897-es névsor szerint mindez már 92 főre szaporodott.²⁷

Álljon itt a szepsi csizmadiacéhben hivatalt kapott és viselt *tisztviselők esküje*, amely a protocollum tanúsága szerint²⁸ „még 1809^{dik} esztendő Boldog asszony Havának (jan.) 3^{dik} Napján költ közgyűlésnek meghatározásával készült *Hit felvételnek formája* ekképpen következik”:

„Én ... Esköszöm az egy élő Istenre, Ki Atya, Fiú, Szent Lélek, Tellyes Szent Háromság, egy Örökké való Isten! Hogy én, amelly hivatalban élő állítottam, annak minden köteleseit serényen, Híven, egész szorgalmatossággal, tehetségem szerint folytatni fogom, az előmbe hozandó minden perekben szegénynek, gazdagnak, minden személy válogatás nélkül igaz Törvényt szolgáltatok, a' Kezembe a' Nemes Czéh Jövedelmeiből adandó minden Jövedelmekre híven gondot viselek, és abból helytelen helyre semmit el nem költök, arról az esztendő végezetével szoross számot adni keteles lések, egy szóval minden kötelességemet úgy folytatom, hogy az a' Nemes Czéhnek hasznára és böldegülésére czélozzon, melyre is az Isten! engemet úgy segéllyen. Amen”

A céh ügyes-bajos dolgait a elöljárók a *közönséges gyűléseken* vitatták meg. Kivételes fontosságú és sürgősségű ügyek megtárgyalásától eltekintve ezek rendszerint, a jegyzőkönyvi bejegyzések alapján *tavasszal* az év márciusában, vagy áprilisában, nyáron a *Szent Jánosi* gyűlésen, vagy télen a *Lucai* közönséges gyűlésen kerültek megvitatásra. Az ilyen gyűléseken hoztak *határozott döntéseket* a céh független működése és törvényes jogainak betartatása ügyében is. A továbbiakban 5 – a szepsi csizmadiák 19. századi történetében meghatározó, úgymond mérőföldkövet jelentő, és ezért külön, féltve őrzött – dokumentummal ismerkedünk meg, amelyek a vezetőség határozott, megingathatatlan törekvéseit jelzik a helyi csizmadiák érdekei és függetlensége mellett.

²⁵ „Ahol a commissárius (biztos) úr is jelen volt.” Lásd a céh 1833. január 2-ai bejegyzését a bekötött jegyzőkönyvében.

²⁶ Solarium: bér, fizetés

²⁷ 1897-ben főelnök Tóth Gusztáv, alelnök Szüts Károly, pénztárnok Draskóczy József, jegyző Persenszky Gyula, békéltető Persenszky Károly, vásárrendező Gazsi Lajos. Az ő vezetésük alatt lett 92 fős a szepsi csizmadia ipartársulat bizottmányi tagsága.

²⁸ A Nemes Csizmadia Czéh részére szereztetett Prothoculum, amely magában foglal minden törvényes bé iktatásokat, meg szereztetett ugyan is az 1837^{dik} esztendőbe, Nemzetes Ifjú Lipták János Úr Feő Czéh mesterségébe. Örök emlékezetül szolgálván a' késő maradéknak is. – Perceptorok: Rosnyai István és Takáts István urak, Bé iktatott: Ns. Czéh jedzője Ns. Bodó Sámuel átal.

Az első datálatlan dokumentum²⁹ a kassai csizmadiacéh megkülönböztetett szabadsága ellen íródott hivatalos felszólító levél, amelyben a szeptsi csizmadiacéh elöljárói kötelezik a szomszédos kassai csizmadiacéhet „a helyi sokadalmak alkalmatosságával a mulátásoknak megfizetésére”. A második közölt forrás³⁰ a Szepsiben 1861-ben élő Fried Leopold suszternek a helyi vargacéhbe történő felvétele ellen íródott elmarasztaló és eltiltó levél, amelyet a főszolgabíró helyben hagyott, ugyanakkor a „szokások ellen cselekvőknek” örök tanulságul és a szeptsi csizmadiák elöljáróinak gyakori hivatkozási alapul is szolgált. A harmadik forrás egy olyan fennmaradt fogalmazvány³¹, amelyben az aláíró szeptsi csizmadia céhmester és alcéhmester nem tesz eleget az Ipar és Kereskedelmi Kamara kérésének, mert a császári hadsereg számára készült felmérésre kitérő választ adnak azzal, hogy „a Pór nép által viselni szokott legközségesebb csizma készítésével” foglalkoznak, ezért az ilyen munka terméke „a Császári hadsereg számára (nem) célszerű, és (nem) alkalmas”. Negyedikként már az ipartársulat jegyében íródott 1881. évi peres beadványt³² adunk közre, amelyben az alelnök, Gergely János urat ért sérelmek orvoslását kérik „a régi szokás vagyis a volt czéhnél szokásban volt” gyakorlat alapján. Végezetül a jövőkép előrebocsátásaként közreadjuk a főszolgabíró 1889. évi buzdító levelét³³, amelyben az ipartársulati elnökséget Szepsiben is ipartestület alakítására szólítja föl.

I. „Jóakaró Szomszéd Uraméknak ajánljuk Szolgálatunkat Kegyelmeteknek!

Közelebb el múlt Várossunkban celebrált Margit napi közönséges sokadalmi alkalmatossággal a Szepsi Betsületes Nemes Királyi Csizmadia Czéh Antecessoritul in Anno 1632. Ns. Czéh petsettye alatt emanált bizonyos Accordáruul való Testimoniálisnak /: a mint vélyük:/ valóságos pártját szomszedságos kötelességgel és egyszerűsind becsülettel Kegyelmetektül vévén, velünk el olvastatta. A mi azért Kegyelmetek között régtül fogvást való Controversiának el igazítását azon communicalt testimoniálisban illeti: nem láttyuk semmi nyomát és fundamentumát azon dolognak az említett testimoniálisban, hogy a Szepsi Ns. Királyi Csizmadia Czéh a *Mulátásoknak meg fizetésére obligáltatván, kegyelmetek pedig reciproce nem tartoznék a Szepsi Ns. Csizmadia Czéhnek meg fizetni*; hanem azon Accordálnak két kiváltképpen való conditiója lévén, úgy mint: elsőben. *Minden tisztességes dolgokban tartozzék a Szepsi Ns. Királyi Csizmadia Czéh Kegyelmetektül függeni.* Másodsor. *Hogy ha valamely dolgok a Kegyelmetek Ns. Királyi Czéhének Articulusa, avagy szabadsága ellen volnának, azoktat tartozzék el távoztatni*, és hogy ha ezt a két conditiót ex toto violálná, akkor menrrálnának (?) azon Accordának tenora szerint ötven forintig való büntetésben, de azon két conditióbul, hogy a *Szeptsi Csizmadiák Kegyelmeteknek Mulátást fizessenek, Kegyelmetek pedig Kegyelmeknek azzal ne tartozzék, teljességgel nem lehet ki hozni*, sem azokbul meg erősséteni, mert a mi az első conditiót illeti, in omnibus iustus et licitus, és mind azokban a dolgokban, mellyek ezen Ns. Királyi Czéhnek igazsága és szabadsága ellen nintsenek. Sőt pro communi bono vergálnak, készek Kegyelmetekkel edgyet érteni, és függeni is a miben illik, a miképpen hogy edgyező akarattal folytatták vala a dolgot Kegyelmetekkel akkoron, *a midőn a Tiszán túl való Csizmadiákat nem kívánták volna a Betsületes Ns. Csizmadia Czéhnek a Tiszán által botsátani, és akkoron is, a midőn a Varga Mester emberek a Csizmadiák mesterségeknél rendivel és formájával kívántak volna élni.* A mi pedig a második conditiót illeti: azt maga sem mondhattya Kegyelmetek, hogy a Kegyelmetek Ns. Királyi Czéhének igazsága avagy szabadsága ellen kívánnának járnai, mert a midőn Ns. Királyi *Kassa Várossában a sokadalmak alkalmatosságával bé mennek*, semmiben nem kívánnak Kegyelmeteknek pro judicálni, hanem a kegyelmetek igazságához, és régi jó rend tartásához kívánnák magokat alkalmaztatni, *de Kegyelmetek a midőn Várossunkban celebráltatni szokott sokadalmakba ki jó, a Szepsi Ns. Királyi Csizmadia Czéhnek régi böldeg emlékezetü Királyiátul ki adatott Articulusa és szabadsága ellen kívánni járnai és tselekedni*, akkoron, a midőn a rend szerint való Mulátást más külső Ns. Királyi Czéhbeliekkel edgyütt nem

²⁹ Megítélésünk szerint a forrás írásmódját és szóhasználatát figyelembe véve a beazonosítatlan levél a 17. század végére, vagy a 18. század legelejére datálható. Pontos meghatározásra a Szepsi Városi Tanács iratainak átnézése után juthatunk.

³⁰ 1861. március 11-én tartott tanácsülés jegyzőkönyvéből: „Felvetetett a Csizmadia Czéhnek Tekintetes Fő Szolgabíró Úrhoz beadott 's a Tanácshoz utasított panasza és Szepsi Varga Czéh ellen törvények és szokás ellenére Fried Leopold szeptsi lakos schuszternek a' Varga Czéhbe lett felvétele tárgyában”.

³¹ 1863. szeptember 7. – Tekintetes Ipar és Kereskedelmi Kamara! kezdetű levél.

³² 1881. november 20. – Mélyen Tisztelt Elnökség! kezdetű sérelmező levél.

³³ 1889. március 14. – Rozsnai Istvánnak, a szeptsi ipartársulati elnöknek címzett levél.

akarja meg fizetni, sem munkáját meg láttatni, a mely nem tsak a Czéhnek, de még Ns. Országunk Vásárló Lakossinak is talán néhányször károkkal szokott esni; mindazonáltal azt nyilván tapasztallyuk, hogy a mely Czéheknek szabadsága és *Articulussa Cassarúl Kegyelmetektül adatott, azoknál, és azok előtt külömben vagyon a Kegyelmetek állapottya, de ezen Ns. Királyi Czéhet Kegyelmetek azok közibe nem számlálhattya, sem állapottyokat a szerint nem reputálhattya*; hogy pedig bizonyos esztendők alatt Kegyelmetek mi közöttünk is azzal a szabadsággal élt, az tsak attúl volt, hogy azon Accordának párja a Szepsi Ns. Királyi Csizmadia Czéhnél nem vólt, és continentiját nem tudván, és Kegyelmetek is amicabiliter (?) ki nem adván, nem tudták magokat mihez alkalmaztatni, máskint a szomszédság tekintetijért is kívántak Kegyelmeteknek ideig reflexióval lenni, de nyilván való dolog, és maga sem tagadhattya Kegyelmetek, hogy azon pretendált Kegyelmetek szabadságát régtül fogvást ellenzették, és Kegyelmeteket is mind Leveleik, mind pedig betsületes Követei által sok ízben és sok rendben búsították, a mint mostan is, mivel azon dolog Ns. Királyi Czéheknek szabadsága ellen vagyon, abban meg nem nyughatván, sem azon Antecessoraiktül adattott Testimoniális mellett azon pretendált dologra nézve meg nem állhatván, arra nézve Kegyelmetek vagy erősebb fundamentumból bizonyítson, vagy pedig ezen Ns. Királyi Czéhet is Kegyelmetek hasonló képpen respectállyá, és a múltátástül és annak taxájátül absolvállyá, máskint ily nevezetes sérelmeket, és Ns. Királyi Czéheknek régi bölldog emlékezetü Királyoktül adatott szép igasságoknak és szabadságoknak meg tsonkítását már tovább bé hunyt szemmel nem nézhetvén, kéntelenek lesznek ott az hol illik és lehet Törvényes úton és módon orvosolni. Kitül való végső válasz tételét Kegyelmeteknek el várják ő Kegyelmek; mi pedig búsításunkrül követvén maradunk igaz jó akarói: szomszédi Szepsi Várossa Bírája Tanátsával edgyütt."

2. „Mint fent Czéh Előljáróinak, jelesül pedig Szarka Ferenc és Rosnay István csizmadia, Ratkovszky Ferenc és Jókus Mihály varga Czéh mesterek egyhangú vallomásából kiderülvén az, mi szerint helyi lakos *Fried Leopold mesterségére schuszer* – minden eddigi szokás ellenére a Szepsi varga Czéhbe tagul felvétellett – daczára annak, hogy nevezett Czéh, – a czéhbe állótól a Polgári Taxa befizetéséről szóló bizonyítványt ki vette volna – továbbá mivel a panaszkodó Csizmadia Czéh azon régi szokás jogát, mely szerint schuszerokat – Társulatába felvenni – jogosítva volt jelenleg is a Czéhbe lévő 7. schuszer mesternek ott léttéről igazolván annak okáért a *Törvénytelenéget elkövetett Varga Czéh*, Czéhbe álló Fried Leopoldtól felvett 10 frt. o. ércz Czéh taksának a Szepsi Csizmadia Czéh részére, továbbá 1 frt. o. ércz idézési díjnak leendő 24 óra alatti vissza fizetés terhében elmarasztaltatik, s erre a végrehajtás elrendeltetik, jövőre pedig a Varga Czéh minden ilyen törvénytelenégek elkövetésétől külömbeni fenytés híjja alatt eltiltatik.

Kiadta Kossuth János Szepsi Város Jegyzője.

Az ítélet helybe hagyaték és végre hajtása megrendeltetik.

Kelt Szepsi Április 8. 1861. Kunt János főszolgabíró."

3. „Tekintetes Ipar és Kereskedelmi Kamara!

Folyó 1863^{dk} évi Augusztus hó 20^{án} 298/2 sz. a Kelt Nagyabecsuлт azon megkeresés alapján: – adnók kimutatását a Czéhünk iparágazatánál alkalmazásban lévő Csizmadia legények munka díjának, van szerencsénk teljes tisztelettel következendőkben válaszolni:

1^{or} A Városunkban léttöz Csizmadia Mesterek, sem *Magyar Csizma*, sem *Bagaria Csizma*, sem *Halbstiefel* készítésével nem foglalkoznak, hanem tisztán és kizárólag a *Pór nép által viselni szokott legközönségesebb Csizma készítésével*, melyet *Magyar Csizmának* csakis annyiban lehet nevezni a mennyiben magyar veszi meg és hordja el. – Így mi a fent jelölt csizmák elkészíthetési árát meghatározni képesek nem vagyunk.

2^{or} Czéhünk tagjai mint Szepsi Város polgárok mesterségök folytatására nem áldozzák teljes idejüket, mert kereset móduknak fele részét képezvén mesterségük üzlete mellett, jövedelmük egy részét ezen kereseti ágból szerzik bé – s így a legény bér bár gyérebber – vagy erősebbber folyik is a mesterség, mindig ugyanazonos. (Azon mesterlegényeket, kiket évenként egész évi tartamra szoktak felfogadni a *gazdászattól is alkalmazták*, például aratásnál, kapálásnál, stb., így évi fizetések leg nagyobb részét ellátásuk s ruházatuk képezvén rendszeres szokásban lévő legényi bért nállunk meghatározni nem lehet.)

3^{or} Ezen fent előadott elvekből indulva ki méltóztatik a Tekintetes Ipar és Kereskedelmi Kamara által látni, hogy mi Szepsi Csizmadia Mesterek nem foglalkozván oly munka készítésével, mely a Császári hadsereg számára czélszerű, és alkalmas lenne, a fent idézett tisztelt Kamarai megkeresésben foglalt részletesebb pontokra sem tudunk kellő felvilágosítással szolgálni, – mert mindazok mesterségünknel nem fordulnak elő, a mit onnan is beláthat a Tekintetes Iparkamara.

4^{or} Nállunk tartozik minden mester legény kiket egész évi tartamra szokunk felfogadni mindennap egy pár Csizmát mint szakmányt mesterének beszolgáltatni ez kötellyes, a tökéletesebb, vagy már alkalmazhatóbb, vagy próbáltabb legénynek, még kevésbbé művelt, s tapasztalatlanabb legény, allig képes keze munkája által magát a szükséges ruházattal ellátni, díjja egy pár szakmány Csizma megvarrásának a legény részére 10 Xr. o. e., mellyhez a szükséges megkívántató tartozékokat mind a mester, s nem a legény szolgáltatja, a legény fő díjjazása étel s lakással való ellátásban állván – ez jele annak – hogy műveink a legnagyobb egyszerűséggel,

s cziczoma nélkül állíthatván ki. Csak is a leg egyszerűbb nép osztály részére szánvák, s róluk – minden más-nemű csizmák készítéséhez sem következtetést, sem arányt venni nem lehet.

A fentebb elősorolt indokokból kegyesen méltóztatik a Tekintetes Iparkamara által látni, miszerint *mi Szepsi Csizmadia Czeh fent tisztelve említett megkeresésre ez alkalommal felvilágosító választ teljességgel nem adhatunk*, kik egyébiránt mély tisztelettel vagyunk Szepsibe September 7. 1863.

Tekintetes Ipar és Kereskedelmi Kamara alázatos szolgálja: czéhmester és alczéhmester.”

4. „Mélyen Tisztelt Elnökség!

Sajnálattal tesszük, hogy jelen sorainkkal alkalmatlankodni kénytelenek vagyunk, – hanem ezt a fenn címzett elnökségnek köréhez tartozó társulat tagjai, valamint az abaúj Szepsi Közös Ipartársulat tagjainak egymás közötti jó viszony s rend fenntartása tekintetéből tennünk kell. Ugyan is a fenn tisztelt társulat által bennünk felszólítva arra, hogy a régi szokás vagyis a volt czéhnél szokásban volt nyilhúzás által történjék a vásárokonki sátrazás, mi bár ugyan erre kötelezhetők nem voltunk, hanem a jó viszony tekintetéből engedünk s reá állottunk minden ellenvetés nélkül, – s mindezek daczára a tisztelt társulat tagjai közül Szakáll János és Szaniszló János a f. hó 16-án Kassán megtartott Erzsébeti országos vásárok, oly embertelenül s kihívólag viselték magokat, hogy ezen tetteket meg torolás nélkül nem hagyhatjuk. – A tény állás ez: ugyanis nevezettek a megállapodott nyilhúzás daczára társulatunk alelnöke Gergely János Úr sátorát azon helyről, mely hely őt a kihúzott nyíl után illette feldöntötték, s így a rendet felbontották, s nevezett alelnök úr s társainkat megsértő kifejezésekkel is illették, mellyeket itt felhozni nem akarunk, csak is annyit, hogy nevezettek még azon kifejezésekkel is éltek: «mit nekik a törvény, hunczut még az is, kik a törvényeket megtartják», már mi pedig szentesítést nyert törvényeinknek engedelmeskedni s azt tiszteletben tartani fogjuk mint az parancsolva van. – Azért tehát a fentebbieket előadása után kérjük miszerint nevezett s panaszlott Szakáll János és Szaniszló János társulati tagokat, úgy nem különben minket alól irakat, minél előbb be idézni s őket az elkövetett rendezavarás s sértegetésekért a Szepsi róm. cath. és refm. egyházak javára pénz büntetéssel megfenyíteni, – s a rend pontos megtartására utasítani, – tesszük ezen feljelentésünket a mélyen tisztelt Elnökséghez, azért ne hogy a jó viszony s barátság felbontassék, azonban ha ezen jogos követelésünknek eleget tenni vonakodnák, úgy mi az elkövetett rendezavarás s helytelen törvényt sértő kifejezésökért, a törvény rendes útján fogunk magunknak orvoslást szerezni. –

Midőn ezen feljelentésünket tesszük egyúttal kijelentjük azt is, miként egy 8 tagból álló gyűlést összehívni szíveskedjék azon indokból, hogy a két társulat között szóbelileg létrejött nyíl iránti egység írásba foglalassék a további rend megszavarás kikerülése tekintetéből, – melyet is ha tenni vonakodnának, úgy mi ezennel a kötött egységet érvénytelennek lenni nyilváníthatjuk, s jövőre nézve az országos vásárok alkalmával újból az egyik sort fogjuk elfoglalni.

Kérelmünknek mielőbbi elintézését kérve vagyunk. Szepsiben 1881. November 20^{án}

Tisztelettel az abaúj Szepsi Közös Ipartársulat nevében Hágen János elnök, Gergely János alelnök, Kiss József, Major István, Barlko József jegyző.”

5. „T. Ipartársulati Elnökségnek Szepsiben!

A nagymélt. m. kir. Földmívelés, Ipar és Keresked. ügyi Minisztérium még 1884 évben 39226 szám alatti rendeletében hangsúlyozta azt, hogy *ipartestületek létesítése és működésük elősegítése képezze az ipartestületek kiváló gondját*. A címzett elnökség bizonyára bír tudomással arról, hogy feladatához képest Szepsiben megkísértettem az ipartestület létesítését, azonban eredmény nélkül. Amidőn az országban ez idő szerint körülbelül 200 ipartestület működik, – nem kell külön kiemelnem, hogy éppen az iparos elem önértékének is művelési fokának emelésére mily jótékony hatással vannak az ipartestületek, már ez okból is kötelességemnek ismerem a helybeli iparosokat újból arra buzdítani, hogy ipartestületet alakítsanak, mi, ha némi áldozattal jár is minden esetre megtermi gyümölcsét, már a tekintetben is, hogy az ipartestület kebelében az egyes iparágak vagy iparcsoportok szakérdekének önálló képviselőit és vagyonának külön kezelésére jogosítva lesznek, – s így ez által vagyonukat saját céljaikra jobban értékesíthetik. Nagyon tévesztett eljárásnak kell tekintenem Szepsiben azt, hogy Szepsiben 2 ipartársulat működik. Minden cél nélkül, a helyett hogy az erők összpontosíthatnának.

Azon reményben, hogy a t. elnökség jóakaratu s az iparosok érdekében táplált szándékomat méltányolni fogja az iránt keresem meg, szíveskedjék mentől előbb az ipartársulat tagjait egy értekezletre összehívni, s ott a megalakíttatni célzott ipartestület eszméjét, annak az iparosokra előnyös voltát komoly megbeszélés tárgyává tenni, s minden körülmények közt odahatni, hogy az ipartestületek állítását elhatározzák, s azt nekem tudomásomra hozzák, hogy annak alapján Szepsi összes iparosait egy értekezletre meghívjam és személyesen buzdítsam az ipartestület alakítására. Jól tudom, hogy az iparosok az ipartestület alakításától nem vonakodnak, csak az azzal járó kiadásokat tartják magokra nézve terheseznek, de most e helyen is hangsúlyozom, hogy azon terhet ha az összes képesítéshez kötött iparosok $\frac{3}{4}$ része belép az ipartestületbe, fejenként 2 frt-nál többet fizetni alig fog.

Szepsi 1889. Mártius 14. Főszolgabíró”

Csizmadiasegéddek majd „szabadulók” Szepsiben

Az 1., a 2. és a 3. táblázat lesz segítségünkre, hogy nyomon kövessük a szépsi csizmadiákhoz elszegődött tanulók majd *segéddek számának alakulását, azok felekezeti hovatartozását és elszármazási helyüket*. A táblázatokat az 1843 és 1885 között rendszeresen vezetett és fennmaradt „szegöttetők – ’s tanító gazdáknak neveket magában foglaló jedző Könyv”³⁴ alapján állítottuk össze. Ez a jegyzőkönyv „a szabadulók száma és rendi ... szerint” 1843. január 21-től 1885. január 29-ig magába foglalja a szépsi csizmadiáknál mesterséget tanulók nevét, 1854-től születési helyét, 1856-tól még felekezeti hovatartozását is. Mindezt szemléletessé téve táblázatokba foglaltuk.

1862-ből van tudomásunk a tanulók vagy segéddek fizetési kötelezettségeiről. Ekkor a *szegődségi summa* a tanulónak 2 frt. volt, míg az ott dolgozó mester fiának („természetes fiának”) 1 frt., de mindez a társulattá alakulás után egységesen 3 frt. lett. Amikor a mester „szabadon modatta tanulóját”, akkor 2.50 frt.-ot kellett fizetnie, míg egy vándorkönyv ára ekkor 0.20–0.30 frt.-ot tett ki, amire elengedhetetlenül szüksége volt vándorlásai megkezdéséhez, ha a mesterségen belül kívánt maradni.

„A szegöttető cselédek” az év több hónapján is megtartott „quarta gyűlésen” – lásd az 1. táblázatot – lettek szabadulók, vagyis a tanonc évek befejeztével csizmadia mester segédékké illetve legényekké váltak, megkezdheték vándorlásait. Ekkor „a mester szabadon mondatta a maga természet szerinti gyereket” vagy „a maga tanítványát”. Pl. „Jeremiás Sámuel úr szabadon mondotta a maga természetes fiát, Jeremiás Jánost. (1852)” vagy „Persentzki János úr szabadon mondotta a maga tanulóját olyan formán, hogy az 4^{dik} évet tartozik bevégezni minden bér fizetés nélkül, Pap Jánost. (1854)”. *Kik is ők valójában, akik bekerültek a jegyzőkönyvbe? Ők az absolválódott, szabadult, szabadon mondódott segéddek, de itt kapott helyet még az is, aki elszökött, hazament (végképpen), meghólt, elhalt, elkódusodott, elnyomorodott, de aki közben katona lett, vagy elköltözött, esetleg X. Y. úrnak adatott, lemondott a mesterségről, abbahagyta a mesterséget, X. Y úr lemondott róla, nem fizetett, esetleg egyszerűen elment. Ezek tudatában reális az 1. táblázatba foglalt szabadulók számának figyelembevétele, és alakulása.*

A 2. táblázat sorra veszi a szépsi csizmadia segéddek bejegyzett felekezeti hovatartozását. Ebből kitetszik a csizmadiák *vallási toleranciája*, és az is, hogy emellett többségében mégis *római katolikusok és reformátusok* szegődtek el hozzájuk. A szépsi híres csizmadia műhelyeket elsősorban a *megyebeliek* és a *szomszéd vagy közeli vármegyék* (Torna, Borsod, Gömör, Sáros, Zemplén) fiataljai – lásd a 3. táblázatot³⁵ – látogatták.

Mielőtt a táblázatok alaposabb vizsgálatához kezdenénk – a jegyzőkönyvi bejegyzések jegyzetelése közben – nem feledkezhetünk meg arról a szembetűnő tényről, hogy a *szépsi csizmadiacéh utánpótlása nagyon is belterjesnek mondható*. Több olyan segéd nevére lehetünk figyelmesek, akiknek édesapja is ugyanitt ugyanazt a mesterséget űzte. Közülük talán egyet emelnénk ki, Drab József csizmadiamester fiát, az ifj. Drab Józsefet.

³⁴ Az 1843^{dik} év januárius 23^{dikán} vásároltatott a' Ns. Csizmadia Czéh részére ezen szegöttetők – 's tanító gazdáknak neveket magában foglaló jedző Könyv az alább írt előjáróknak idejekben u.m. 1^{ső} Feő Czéh Mester: Lipták János Úr, 2^{dik} Feő Czéh Mester: Ns. Dienes István Úr, 3^{dik} Feő Czéh Mester: Ns. Draskóczy József Úr. Feljegyztetett a' Ns. Czéh gazdája: Ns. Bodó Sámuel által. Meg vásároltatott: Nzetes Lipták András Úr, mint a Ns. Czéhnek akkori gondnokja által.

³⁵ A 3. táblázatból kimaradt települések, de a felhasznált jegyzőkönyvön túl a szépsi csizmadiacéh irataiban előfordult helységek jegyzéke (1843–1885): Abauj vármegye: Aranyidka, Dobogó, Felső-Láncz, Hejczse, Kassa, Makrancz, Miglécz, Osva, Pány, Pányok, Rudnok, Százfa, Szikszó, Tornynosémeti, Vizsoly, Zsadány, Torna vármegye: Barka, Lucska, Szilas, Szín, Tornaváralja. Más vármegyéből: Stósz (Szepes vm.), Szemere (Borsod vm.).

A mesterség öröklése jól nyomon követhető a fiú szakmai előmenetelén. A Szepsiben született ifj. Drab József 1864. jan. 28-án, 18 évesen fejezte be Szepsiben a csizmadia tanonc éveket.³⁶ Csizmadiamester legénnyé válva elkezdte vándorlásait: 1 év és 2 hét Szepsiben (1865. január 7-ig), 11 hónap és 3 hét Sátoraljaújhelyben (1865. december 12-ig), majd újra 16 hét Szepsiben (1866. árpilis 4-ig), majd 12 hét Rozsnyón (1866. június 29-ig), 7 hónap és 1 hét Sátoraljaújhelyben (1867. február 8-ig), ismét 10 hónap ugyanitt (1867. december 8-ig) és végül vissza 37 hétre Szepsibe (1868. augusztus 28-ig). 4 év vándorlás után a *22 éves segéd* örülhet, ha munkát kap apja mellett szülővárosában, de könnyen megeshet, hogy 3 évre katonának kell berukkolnia, s csak utána pályázhat a szépsi csizmadiacéh műhelyébe. A rokoni kapcsolatok miatt mindez nem mondható általánosnak, ugyanis nem ritka pl. *Pozman József* esete, aki 30 évesen, 9 év vándorlás és a 3 éves katonai szolgálat letöltése után, 1878. január 7-én esedező levélben fordul a helyi csizmadia ipartársulathoz, hogy fogadja végre tagjai sorába: „Tapasztalván azt, hogy az emberi életbe legfőbb kellék a társas élet, Én is ezen pontból kiindulva, *tanonci évejimet* ezen társulat óltalma alatt végeztem, úgy segédi pájámát, kilencz éveket, az katonai rendes három éveket kiszolgáltam, most már ezen kisebb társaságtól *ezen tisztelt nagy társulat* tagjává óhajtanék lenni...”³⁷

³⁶ ifj. Drab József szabaduló levele, bizonyítványa, vándorkényének bejegyzései tanulmányunk mellékletében felfedezhető.

³⁷ „A Szepsi Ns. Királyi Csizmadia Czéh színe eleibe nyújtott alázatos” folyamodványok, kérelmek, formulák szép számmal fordulnak elő a fennmaradt irategyüttesben Így lásd pl. Tóth Andrásét (1858. jún. 26.), Kováts Istvánét (1862. jan. 25.), Jeremiás Sámuelét (1864. jan. 23.), Simon Mihályét (1868. jan. 25.), Tóth Mártonét (1870. jan. 22.), Lovász Bertalanét (1871. jan. 21.); már a Szepsi Csizmadia Társulathoz érkezett folyamodványok közül pl. Török Milosé (1875. febr. 5.) vagy Páll Józsefé (1875. okt. 17.) és a már idézett Pozman Józsefé (1878. jan. 7.).

1. táblázat

Év	A szepesi csizmadiacéhnél tanulók majd „szabadulók” száma	A szabadulás hónapja
1843	19	I., II., VII., IX., X.
1844	8	II., VI., X., XI.
1845	14	I., II., III., XII.
1846	17	I., II., V., VI., VIII., XII.
1847	9	I., II., IV., XII.
1848	22	I., II., V., VI., VIII., XI., XII.
1849	13	I., IV., V., VIII., IX., XII.
1850	11	I., V., VI., XI., XII.
1851	8	I., II., V., VII., XII.
1852	17	II., III., IV., VIII., XI., XII.
1853	24	I., III., V., XI., XII.
1854	27 (Innentől szül. hely megnevezve!)	I., II., VII., XI., XII.
1855	13	II., III., XII.
1856	14 (Innentől a felekezeti hovatartozás is szerepel a jegyzőkönyvekben!)	I., II., VI., XII.
1858	8	II., IV., VIII., XII.
1859	10	I., III., VII., X., XII.
1860	17	I., V., VI., VII., XII.
1861	8	I., III., VI., XII.
1862	11	I., II., III., VII.
1863	12	I., III., IX., XI., XII.
1864	14	I., IV., V., VI., XII.
1865	14	I., II., VII., XI., XII.
1866	15	I., II., VI., XII.
1867	11	I., VI., VII., X., XII.
1868	10	I., IV., VII., IX., X., XII.
1869	16	I., IV., VI., VII., VIII., XII.
1870	14	I., VI., XII.
1871	13	I., VII., XII.
1872	12	I., IV., V., IX., X., XII.
1873	5	I., V., VI., XII.
1874	6	I., V., VII., X.
1876	15	I., III., IV., VI., X.
1878	5	?, III., XII.
1879	4	III.
1880	3	I.
1881	6	I., IV., XII.
1882	3	VI., XII.
1883	6	I., XII.
1884	9	II., VI., XII.
1885	6	I.

2. táblázat

Év	A céhnél tanulók majd „szabadulók” száma	Vallásuk bejegyezve	Felekezeti hovatartozásuk szerint					
			Róm. kat.	Gör. kat.	Ref.	Ev.	Izrae- lita	Orto- dox
1856	14	1	1					
1857	14	1			1			
1858	8	-						
1859	10	10	5		4			1
1860	17	17	10		6	1		
1861	8	2	2					
1862	11	3	2		1			
1863	12	9	6		3			
1864	14	13	3		10			
1865	14	13	7		3		1	2
1866	15	15	6		9			
1867	11	11	5		6			
1868	10	9	5		3			1
1869	16	10	6		4			
1870	17	13	6		7			
1871	13	13	5		8			
1872	12	12	7		5			
1873	5	5	2		3			
1874	6	6	4		2			
1875	9	9	3		6			
1876	15	13	6		6			1
1877	8	8	3		5			
1878	5	5	3		2			
1879	4	4			4			
1880	3	3	1	1	1			
1881	6	6	2		3	1		
1882	3	2			2			
1883	6	6	1		5			
1884	9	9	1		8			
1885	6	6	3		3			

3. táblázat

Év	A céhnél tanulók majd „szabadulók” száma	Születési hely megnevezve	Születési hely tekintetében		
			Abaúj vm.	Torna vm.	Más vm.
1854	24	1	Szeszta		
1855	13	13	Szepsi (7), Hilyó, Jánok, Jászó	Tornaújfalu, Görgő	Alsószuha (Gömör vm.)
1856	14	13	Szepsi, (7), Jánok, Beszter (2)	Tornaújfalu, Áj,	Drinó (?), (Sáros vm.)
1857	14	12	Szepsi (5), Somodi, Lengyelfalva	Komjáti (2), Áj, Lenke, Zsarnó	
1858	8	8	Szepsi (3), Nyésta, Lengyelfalva, Rozgony, Kovácsvágás		Rozsnyó,(Gömör vm.)
1859	10	10	Szepsi (4), Tomor, Bodoló, Somodi, Beszter	Komjáti,	Tótújfalu (Gömör vm.)
1860	17	17	Szepsi (4), Kázmárk, Kovácsvágás, Buzita, Jánok, Zsujta	Tornaújfalu, Görgő, Hidvérgardó (2)	Meszes (Borsod vm.), Debréte (2) (Borsod vm.), Czéke (?), (Zemplén vm.)
1861	8	7	Szepsi (3),	Áj, Vendégi	Magyarizsép (Zemplén vm.)
1862	11	4	Szepsi (3)		Aggtelek (Gömör vm.)
1863	12	2	Szepsi	Hidvérgardó	
1864	14	-			
1865	14	11	Szepsi (4), Újlak, Újvár, Szend, Nagyida	Torna (2)	Rakaczaszend (Borsod vm.)
1866	15	15	Szepsi (4), (2) Péder	Tornaújfalu, Zsarnó, Áj, Jobboncza, Torna, Szentandrás, Szádelő	Rozsnyó (Gömör vm.), Budamér (Sáros vm.)
1867	11	11	Szepsi (4), Buzita, Alsó-Hutka, Nagyida (2)	Szögliget, Komjáti, Hidvérgardó	
1868	10	10	Szepsi (4), Péder	Tornaújfalu, Komjáti, Hidvérgardó	(Palágy-Komorócz) (Ung vm.) Szolnok (Külső-Szolnok vm.)
1869	16	14	Szepsi (5), Buzita, Sacea, Szeszta	Komjáti, Rákó, Vendégi	Bajor (Sáros vm.), Deresk (Gömör vm.), Lubocz (Sáros vm.)
1870	14	13	Szepsi (9)	Áj, Lenke, Hidvérgardó	Gicze (Gömör vm.)

Év	A céhnél tanulóknak majd „szabadulók” száma	Születési hely megnevezése	Születési hely tekintetében		
			Abaúj vm.	Torna vm.	Más vm.
1871	13	13	Szepsi, (5) Szinna, Nagyida	Hidvégardó, Nádaska, Vendégi	Szuha (Gömör vm.) Baracza (Gömör vm.) Szendrő (Borsod vm.)
1872	12	12	Szepsi (5), Sacza	Méhész (2), Nádaska, Horváti	Szendrő (Borsod vm.), Irota (Borsod vm.)
1873	5				
1874	6	6	Szepsi (3), Somodi, Pamlény, Keresztéte		
1875	9	9	Szepsi (2), Pamlény, Somodi, (2)	Tornaújfalu, (2)	
1876	15	15	Szepsi (9), Szeszta	Tornaújfalu (2), Áj,	
1877	8	8	Szepsi (3), Szeszta, Vilmány	Zsarnó, (2)	
1878	5	3	Szepsi, Alsó-Meczenzéf		Pest (Pest-Pilis vm.)
1879	4	–			
1880	3	3	Nagyida, Bööd	Zsarnó	

Abaúj-Torna vm.
(1881-től)

1881	6	3	Szepsi (3)		
1882	3	3	Szepsi	Perkupa, Hárskút	
1883	6	6	Szepsi (4), Szinna		Martonyi (Borsod vm.)
1884	9	9	Szepsi (6), Györke	Almás	Szendrő (Borsod vm.)
1885	6	6	Szepsi (5), Szeszta		

A cég majd ipartársulat (1878-tól) „könyör adományai”, „segedelmei”

A továbbiakban kommentár és különösebb elemzés nélkül adjuk közre a jegyzőkönyvekben fellelt ún. „könyör adományok” vagy „segedelmek” összeállított jegyzékét. A lista tükrözi a csizmadiák kapcsolatrendszerét, vagyoni helyzetét és az események, történések figyelemmel kísérését.

4. táblázat

Az adományozás éve	Megsegítettek avagy „könyör adományok” részesei	Összeg	
		frt.	Xr.
1839	Szepes vármegyei misericordianus barátoknak	–	30
	Egy kéregető barátnek	–	30
	A vizsolyi égettek számára	1	–
	Egy gyöngyösi világtalannak	–	50
	Egy kéregető barátnek	–	30
	A fonyi és a felső-dobszai tűz által megkárosítottaknak	1	–

Az adományozás éve	Megsegítettek avagy „könyör adományok” részesei	Összeg	
		frt.	Xr.
1840	Egy misericordianus barátnek	1	–
	A <i>rászkai</i> ref.ekl. templom építésére	1	–
	Egy <i>göncz-ruszkai</i> megégett embernek	–	25
	Tűz általi károsultaknak	1	50
1841	A <i>dunaföldvári</i> ref. Szt. ekl. anyaegyházára kéregetők számára	1	–
	Egy kéregető barátnek	1	–
	Egy <i>szepességi</i> kéregető barátnek	–	–
1843	Egy kéregető barátnek	–	–
	Egy <i>török rab</i> segedelme végett járónak fizettetett	1	50
	A <i>dobszai</i> templom kéregetőjének	1	30
	Egy <i>eperjesi</i> barátnek	–	30
1844	<i>Szepes-váraljai</i> barátnek	1	–
	<i>Eperjesi</i> kéregető barátnek	–	50
	<i>Szentpéteri</i> megégettek segedelmére	–	50
	<i>Dobszai</i> megégett kéregetőnek	1	–
	<i>Miskolczi</i> megégett segedelmet kérő „Langzi” asszonynak adódott	–	50
	<i>Sebesputaki</i> ev. templomot építőknek	1	–
1845	A <i>helyi</i> istápolybéli szegényeknek	–	30
	A <i>komjáti</i> oskolai tanítónak, az elméje megháborodása végett a Superintendentiótól kapott levelet az élélmé keresésére	–	25
	<i>Atsad</i> helysége anyaszentegyházának	1	–
	Egy kéregető barátnek	–	30
1846	A <i>helyi</i> ispotálybéli szegényeknek	–	30
	A <i>kolbásai</i> (?) templom építők számára	–	30
	Egy templomra kéregetőnek fizettünk	–	12
	<i>Krizsekfalvai</i> templom kéregetőjének	–	30
	Egy templomi kéregetőnek	–	15
	A <i>szepes-váraljai</i> pap részére	–	50
	A <i>vajányi</i> (?) templom építők részére	–	50
	Ismét egy más templom kéregetőjének	–	15
1847	A <i>helyi</i> ispotálybéli szegényeknek	–	30
	A <i>nagyvásonyi</i> templom építésére kéregetőknek	1	–
	A <i>szepes-váraljai</i> misericordianus barátnek	–	50
	Az <i>egri</i> kéregető barátnek	–	50
1850	A <i>losontzi</i> megkárosodottaknak	2	30
	A <i>szepes-váraljai</i> barátnek	1	15
1851	A <i>szepes-váraljai</i> barátnek	1	15
1852	Júliusban bátskai <i>Újvidékről</i> megégett számára	–	30
	Augusztusban a <i>nyitrai</i> megégettek számára	–	25
	A <i>szepes-váraljai</i> kéregető barátnek	1	15
1853	A <i>szepes-váraljai</i> barátnek	1	–
1854	Egy <i>Szatmár megyei</i> kéregetőnek	– 30	–
	Borsod megye <i>Miskolcz</i> városába egy mester embernek	–	15

Az adományozás éve	Megsegítettek avagy „könyör adományok” részesei	Összeg	
		frt.	Xr.
1855	Az eperjesi és a szepes-váraljai barátnak	2	15
1856	Az eperjesi barátnak	1	–
	Rimaszombati megégett lakosnak	1	–
1857	Egy kéregető barátnak	1	–
1858	Eperjesi barátnak	1	–
1859	Eperjesi barátnak	–	42
	Peskoji (?) égetteknek	–	50
	Lőcsei barát részére	–	40
1860	Lajbiczi (?) megégettek számára	–	40
	A szepes-váraljai barátnak	–	40
	A budai ispotály részére	–	40
1861	Gróf Széchenyi - emlékére 2 ízben fizetett	2	20
	A szepes-váraljai kéregető barátnak is 2 ízben	1	–
1862	A rozsniai ref. templom részére	1	–
1863	Az aradi templom részére	–	60
	Ung megye Szobronz helység megégettek részére	–	10
	Szatmár megye magyar lakos helységek megégettjei részére	–	10
1864	Zemplén megye Csanálos helység egyháza részére	–	20
	A taktakinyizsi egyház részére	–	40
	Ugocsa megye Szász nevű helység megégettek részére	–	40
	A szepes-váraljai kórház részére	–	40
	Egy szegény koldusnak	–	20
1865	Az ifjúság részére régi szokás szerint adatott	2	–
	Az eperjesi barát részére	–	50
	Egy szegény elnyomorodott kéményseprő részére segedelem	–	40
	Ung megye Órderdő helység megégettjei számára	–	50
	A szepes-váraljai barát részére	–	50
1866	Egy elnyomorodott meszes társunknak	2	–
	Az eperjesi és a szepes-váraljai barátoknak	–	80
1867	A Szent Páli mulatságra az ifjaknak kiadatott	2	–
	Az eperjesi, a szepes-váraljai és az egri barát részére	1	20
1868	Az eperjesi és a szepes-váraljai barát részére	1	–
1869	A körtvélyesi megégett templom részére	–	40
	A kápolnai leégett templom részére	–	40
	Az oltár (?) (mivel a barátok nem járnak!)	1	20
1870	Az eperjesi barátnak	–	40
	Az oltár részére	1	–

Az adományozás éve	Megsegítettek avagy „könyör adományok” részesei	Összeg	
		frt.	Xr.
1871	A Szt. Páli mulatságkor az ifjaknak	2	–
	A „három kéregető barát” részére	1	50
	Csehi város égettei számára	–	20
1872	Almási János elszegényedett társunknak	1	40
	A <i>szepes-váraljai</i> barátoknak	–	50
	A <i>lekenyei</i> (?) egyház részére	–	20
	A <i>rudnai</i> egyház részére	–	20
	A <i>levárri</i> cath. egyház részére	–	20
1873	A barátok részére	–	50
1875	A <i>gönczi</i> leégettek részére	2	50
	A <i>Gömör megyesi</i> iskolai kéregetők számára	–	20
1877	<i>Nagyváradi</i> kéregetők részére	–	30
1878	Könyör adományokra kiadott	–	97
1880	Mólnár Sámuelnek a vízpuska reparációjára	1	50
	A <i>szepes-váraljai</i> barát részére	1	–
1882	Egy ifjú nyomorúságban lévén kiadtunk részére	1	50
	Jeremiás Sámuel neje temetésére	3	50
	Az orgonára kiadtunk	50	–
1886	Irgalmas barátok részére	–	50
	Hübler Andrásnak vízpuska javításért	4	–
	Szegény elnyomorodott Szabó Albert részére	–	50
	Több rendbeli szegény alapra	1	52
1887	Több rendbeli szegényeknek	1	50
1891	Több rendbeli szegények részére	1	70
1896	Az <i>ezredéves ünnepélyre</i> a zászló	18	21
	Az <i>ezredéves ünnepélyre</i> felmerült költségek	15	42
1898	Tűzkárosultak részére	2	–
	Vereskereszt kölcsönös lapjára fizetve	1	–
	Tűzkárosultak részére	2	–
	Gazsy Györgyné temetésére (1897)	2	40
	Bábás György temetése	2	–
	Makó György temetésén	5	10
	Tóth Jánosné temetésére	8	–
1899	Bakos János temetéshez kifizettünk	6	20
	Molnár Sámuel temetéshez	4	–
	Endre Kovács János temetéséhez	5	90

Összegzőként megállapíthatjuk, hogy a Szepsi Nemes Királyi Csizmadia Czéh 19. századi történetének vizsgálatához, rekonstruálásához sokrétű és tartalmas irategyüttes birtokában van a Szepsi Tájház. A szerény vagyoni helyzetű szepsi csizmadiák a Felvidék ismert és elismert mesteremberei lettek, akiknek termékei megyéjükön belől, sőt a szomszédos vármegyékben is keresettek voltak. Kapcsolatrendszereiket szisztematikusan építették évszázadokon át, aminek eredményeként szívesen látottak voltak a térség híres sokadalmain, vásáros helyein. Megbecsülésükért és függetlenségükért kemény harcokat vívtak, de soha sem feledkeztek meg a rászorultakról sem, akiket szerény anyagi helyzetük mértékében segítettek.

BIZONYITVÁNY

Mely szerint mi szabadalmas SZEPSI városában létező
szabadalmas CSIZMADIA CZÉH elölülői hitelesítjük, hogy ezen
bizonyítványunkat mutató ifju *Drab József* czéhünk tagjánál,
Drab József úrnál tanulói éveit hiba nélkül töltötte, és az
1864-ik év *Januar* hó 28-ik napján a nemes czéh elölülői által fel is szabadított.

Kelt Szepsiben 1864-ik év *Januar* hó 28-ik napján.

Fő czéhmester:

József Székely

Al czéhmester:

László József

Czéh-jegyző: *László József*

IRODALOM

Fényes Elek

1851 Magyarország geographiai szótára, ... IV. kötet, Pesten

Bodnár Mónika

1992 Offer öntőformák Szepsiből. Néprajzi Látóhatár I. évf. 3–4. sz.

Remák Béla

1991 Tájház. Hírharang 3. sz.

1993 Tájház Szepsiben. Honismeret 1. sz.

DIE STIEFELMACHERZUNFT IM MARKTFLECKEN SZEPSI – BESONDERS IM HINBLICK AUF IHRE LAGE IM 19. JAHRHUNDERT –

Die Studie ist die Bearbeitung einer Gruppe von Schriftstücken der Szepsier (heute Moldava nad Bodvou) Stiefelmacherzunft aus dem 19. Jahrhundert. Das Interessante an der Quellensammlung ist die Tatsache, daß diese – so, wie vielleicht Jahrhunderte hindurch – in ihrer eigenen Zunftlade hinterblieben ist und bis zum heutigen Tag auch so bewahrt wird. Es ist nicht überraschend, aber auch nicht gebräuchlich, daß in Museen, ja sogar an Ausstellungsorten originales, archivarisches Quellenmaterial aufbewahrt wird. In unserem Falle ist der Eigentümer der Dokumentengruppe das 1989 gegründete *Szepsier Landhaus*.

Wie schon im Untertitel der Arbeit darauf hingewiesen wird, erfolgt die Klarlegung und Auswertung der ca. 0,7 laufende Meter umfassenden Dokumentengruppe nach drei Gesichtspunkten. Die *Vermögenslage* der Zunft wird anhand der bewahrten Inventuren (Währungen), der Protokolle über Einnahmen-Ausgaben und der ausgestellten, bzw. bis zum heutigen Tag in Privateigentum befindlichen, örtlichen Zunftgegenstände dargestellt. Hierbei wird auch gleichzeitig über den *Stand und die konfessionelle Zugehörigkeit* der Stiefelmachgehilfen und der später „Freiwerdenden“ berichtet. In beiden letzteren Fällen erleichtern anschauliche Tabellen die Einsicht und Orientierung innerhalb der Zeitspannen zwischen den Jahren 1843 und 1885, beziehungsweise 1856 und 1885.

Zur Analysierung des Verbindungssystems der Zünfte war die systematische Durchforschung der in den Protokollen registrierten *Geburtsorte* der Zunftgehilfen notwendig. Zu guter Letzt – was wohl der interessanteste, von wenigen Forschern angezielte Forschungsteil der Arbeit darstellt – werden die „*milden Gaben*“ oder „*Hilfen*“ der Szepsier Stiefelmacherzunft, bzw. später ab 1878 des Gewerbevereins in den Jahren zwischen 1839 und 1899 in Betracht gezogen und ausgewertet. Wie im Falle des vorhergehenden können auch die beiden Gesichtspunkte der obigen Ausarbeitung in Tabellen verfolgt werden.

Zur wissenschaftlichen Bearbeitung von Quellen gibt es zahlreiche Möglichkeiten und Konzeptionen. Für uns lagen bei der Darlegung und Auswertung der in Arbeit genommenen – und mit Freuden durchforschten – Schriftstücke die obigen drei Gesichtspunkte auf der Hand. Wir hoffen, daß die Ergebnisse einer andersgerichteten Forschung derselben Zunft, eventuell – in Gegenüberstellung mit dem diesbezüglichen archivarischem Material der Komitate Kaschau, bzw. Abaúj – deren komplexe Bearbeitung in naher Zukunft das Tageslicht erblickt.

Tibor Rémiás